

ประวัติศาสตร์ ปัตตานีโบราณ

ความสัมพันธ์ ระหว่างปัตตานี กับนานาชาติ

□ เสนีย์ มะตะกะกุล

ผู้เขียนได้ค้นคว้าหาหลักฐานจากหนังสือหลายเล่ม⁽¹⁾ เกี่ยวกับเส้นทางคมนาคมของปัตตานีสสมัยโบราณ คือ เริ่มตั้งแต่ 300 ปีก่อนคริสตกาลจนถึงราว ๆ ค.ศ. 1100 มีหนังสือประวัติศาสตร์ต่างประเทศหลายเล่ม ขยายว่าปัตตานีสสมัยลังกาสกษะมีการติดต่อกับอินเดีย จีน และตะวันออกกลาง เริ่มตั้งแต่ 1900 ปีมาแล้ว อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี เส้นทางคมนาคมมักจะใช้ทางเรือ มากกว่า ทางบก แต่นักสำรวจอังกฤษกล่าวว่า การติดต่อกับเพื่อนบ้านใกล้เคียงในคาบสมุทรมลายาน มักจะใช้เส้นทางบก

เส้นทางเรือ

ตามความคิดเห็นของศาสตราจารย์วิทโฟเกลกล่าวว่าคุณสมบัติสำคัญในการแสวงหา เศรษฐกิจของชาติตะวันออกที่มีอารยธรรมสูงในสมัยโบราณนั้น มักจะใช้รัฐบาลไปควบคุมสายทางเดินเรือ ถ้าความคิดของท่านผู้เขียนเป็นจริง เมืองท่าต่าง ๆ ตามฝั่งทะเลในบริเวณแหลมมลายานี้ จะต้องเป็นจุดสำคัญของชาติอินเดีย จีน ชาว และอาหรับหรือเปอร์เซีย แต่อิทธิพลของอินเดียจะหนักไปทางค้าแวณธรรม ส่วนจีนมุ่งหนักไปในทางการค้าและการเมือง สำหรับอาหรับนั้น มีจุดเป้าหมายไปในทางการค้าในสมัยก่อนอิสลาม แต่หลังจากนับถือศาสนาอิสลามแล้ว ชาวอาหรับกระทำตนเป็นนักเผยแพร่นศาสนาด้วย ส่วนชาวมักจะอ้างตนว่าเป็นเจ้าของในส่วนภูมิภาคนี้เสมอ โดยเฉพาะในคราวที่มีอำนาจทางการเมืองและทหาร

1. Chin Han-Shu by Pan-Ku, 80. A.D.; จดหมายเหตุราชทูตจีนสมัยจักรพรรดิ Wang Mang (ปี 1 A.D.-25 A.D.); Liang Shu by Kao-Tsu-Lien: Brian Harrison, South-East Asia: Sheppard, Taman Indera; Journal Persatuan Sejarah Kelantan; Hall, South-East Asia; Encyclopedia of Britannica; Encyclopedia of Islam; P. Wheatley, The Golden Khersonese; Ahmad, Muslim-Contribution to Geography; Tarig Patani (Sebelum Islam) by ไชยศิลป์พิชิตดิน.

เส้นทางเดินเรือดูเหมือนจะหาได้ง่ายกว่า ทางบก เพราะเราจะได้สินค้าเมืองท่า ตามชายฝั่งทะเลเป็นหลักได้ ประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่ง เมืองท่าสมัยโบราณแห่งใดที่ชาวต่างชาติอ้างถึง แสดงว่าเมืองท่านั้น ๆ จะต้องเป็นเมืองที่สำคัญทางคมนาคม และยึดต่อการค้าระหว่างประเทศ

ชาวจีนเริ่มติดต่อกับปัตตานีตั้งแต่ก่อนคริสตกาล เช่นเดียวกับอินเดีย ส่วนซาร์คิอาหรับมีหลักฐานระบุไว้ว่า เคยมีความสัมพันธ์เริ่มตั้งแต่ 300 ปี ก่อนคริสตกาล คือในสมัยซาร์คิอาหรับและเปอร์เซีย นับถือศาสนาโซโรอัสเตอร์ ในระหว่างเส้นทางของนักการค้าตะวันออกกลางเหล่านั้นได้แวะพักและซื้อสินค้าจากแหลมมลายู ผู้เขียนคิดว่าปัตตานีสันนิษฐานว่าเริ่มมีบทบาททางการค้าระหว่างประเทศตั้งแต่บัดนั้น เหตุผลที่ว่าเรือทะเลในสมัยโบราณมีลักษณะเล็ก ๆ และใช้เรือใบ การเดินทางจะต้องแวะพักตามเมืองท่าต่าง ๆ ความแกล้วฟ้าอากาศจะอำนวย เมื่ยเป็นเช่นนี้ ผู้เขียนเชื่อว่า นักเดินเรือที่ผ่านไปมาระหว่างอาหรับกับจีน อินเดียและซาร์คิอาหรับก็ต้องแวะพักที่เมืองท่าปัตตานีแน่นอน

ชาวปัตตานีสันนิษฐานว่าลักษณะรูปร่างการทอดผ้าไหม และชอบใช้ภาชนะเครื่องชามเป็นอย่างมาก มีหลักฐานยืนยันว่า ชาวปัตตานีได้ส่งสินค้าประเภท เครื่องชามจากจีนเป็นอันดับหนึ่ง และที่รองลงมาคือ สินค้าประเภทเซรามิกต่าง ๆ (1) แต่การทำไร่นาของชาวปัตตานี ดูเหมือนไม่เพียงพอกับความต้องการ ชาวปัตตานีต้องส่งข้าวจากจีนอีกชนิดหนึ่ง (2) สินค้าทั้งสามชนิดนี้นักประวัติศาสตร์จีน ชื่อ เจาญุกัว (Chau Ju-Kua) ได้

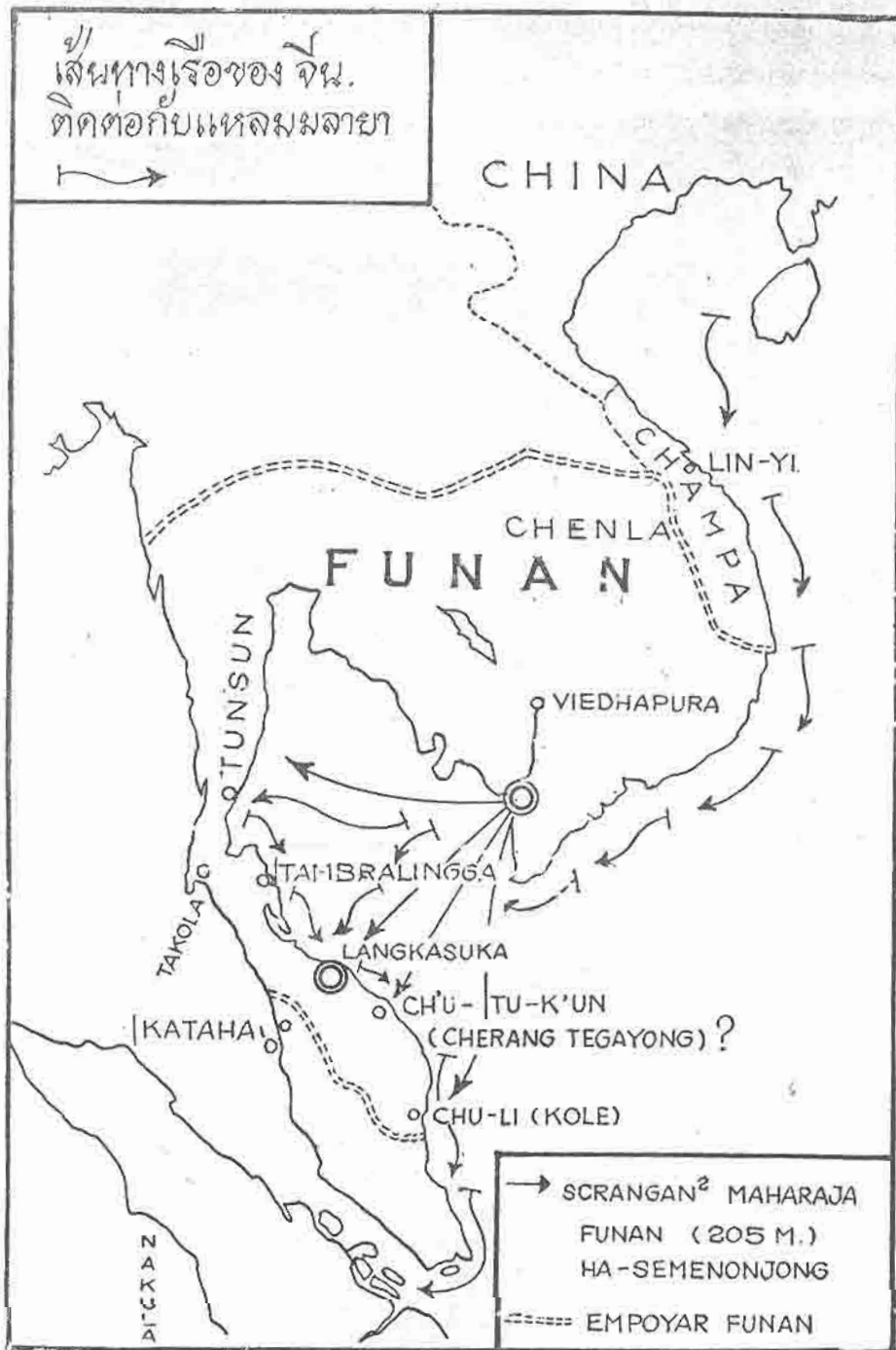
ระบุไว้ในจดหมายเหตุทั้งสี่

ส่วนสินค้าออกของปัตตานี ขายให้แก่จีน ตามที่ Sir M. Sheppard อ้างก็มี 5 ชนิดคือ ถิ่นหนาด การบูรน ไม้กฤษณาที่มีกลิ่นหอม งาช้างและเขาแรด สินค้าเหล่านี้เราไม่มีหลักฐานแน่นอนว่า นักการค้าจีนรับซื้อจากปัตตานีไปทำอะไร จะนำไปใช้ในประเทศของตนเองหรือจะส่งไปขายให้แก่ชาติอื่น น่าสงสัยเหมือนกันว่า ถ้าไม่สินค้าเหล่านี้มีขายอยู่ในเมืองท่าบัสรา (เมโสโปเตเมียหรืออิรักปัจจุบัน) และเมืองท่าตามฝั่งอ่าวเปอร์เซีย ? ผู้เขียนสันนิษฐานว่า ชาวจีนรับซื้อสินค้าจากปัตตานีแล้วขายไปให้แก่อาหรับ หรือถ้าเงินไม่ขายให้แก่อาหรับ ก็แสดงว่า นักการค้าอาหรับซื้อมาจากปัตตานีโดยตรง อย่างไรก็ดี เมืองท่าปัตตานีจะต้องมีชื่อเสียงแห่งหนึ่งในแหลมมลายู

นักศึกษารัฐศาสตร์ อัจฉิ์ เดินทางกลับจากอินเดียถึงเมืองปัตตานี ในคริสต์ศตวรรษที่ 7 ได้บันทึกในจดหมายเหตุว่า ลักษณะตัวเมืองปัตตานีล้อมรอบเต็มไปด้วยกำแพง และมีบ้อมปราการสำหรับเผ่าเวรรักษาเมืองอย่างมั่นคง บ้อมปราการนี้สร้างขึ้นสูงเหนือกำแพงหลายแห่ง (Towers) (3) นักการค้าจีนได้บันทึกไว้ในหนังสือ "ศูนย์กลางการค้านานาชาติ" ว่า ปัตตานีเป็นจุดศูนย์กลางการค้าในเอเชียอาคเนย์แห่งหนึ่งด้วย กล่าวไว้ในกำแพงเมืองจะมีตึกหรือปราสาทสำหรับ "รับแขกหรือทูตต่างประเทศ"

อัจฉิ์ กล่าวต่อไปอีกว่า ในปี ค.ศ. 717 มีเรือของพ่อค้าเปอร์เซีย จำนวน 35 ลำ แล่นจากศรีลังกาเข้าไป

1. Sheppard, Taman Indera
2. ผู้เขียนเชื่อว่า ชาวจีนไปซื้อข้าวจากประเทศอื่นแล้วเอามาขายให้ชาวปัตตานี
3. Quoted by Sheppard, Taman Indera.

ทอดสมออยู่ที่เมืองท่าปัตตานี ขึ้นเป็นการยืนยันอีกอย่างหนึ่งว่า ระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 1 ถึง 8 นั้น เส้นทางเดินเรือจากอาหรับ เปอร์เซีย อินโดเนเซีย จะเดินทางไปยังประเทศฟูนานและจีน จะต้องผ่านเมืองท่าปัตตานีเสมอ

ในจดหมายเหตุของจีนอ้างว่า พวกอินเดีย (พราหมณ์) เดินทางเรือจากภาคใต้ของแหลมมลายูเข้าไปในอาณาจักรฟูนาน แล้วแต่งงานกับชาวพื้นเมืองของฟูนานในราว ๆ คริสต์ศตวรรษที่ 3 ถ้าว่า ภาคใต้ ในสมัยนั้นหมายถึงราชอาณาจักรลังกาสุกะ ถ้าเป็นอย่างนั้นจริง ชาวอินเดียเดินทางจากปัตตานีไปฟูนาน หรือพูดอีกในแง่หนึ่งว่า ยารยธรรมอินเดียเข้าปัตตานีก่อนฟูนานด้วย แสดงให้เราเห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างฟูนานกับปัตตานีนั้นมีความใกล้ชิดมาก นักประวัติศาสตร์จีนอ้างว่า อาณาจักรฟูนานเคยมีกัทธิพล ในการควบคุมเรือทะเลในอ่าวไทยราว ๆ 500 ปี⁽¹⁾ ขึ้นนี้เป็นพยานหลักฐานอีกประการหนึ่งว่า ปัตตานีกับฟูนานมีความสัมพันธ์ไมตรีหลายร้อยปีมาแล้ว

ผู้เขียนเชื่อว่า ความสัมพันธ์ระหว่างปัตตานีกับฟูนานอย่างใกล้ชิดนี้เอง ก็นำมาความสะดวกแก่อาณาจักรศรีวิชัย ที่จะขยายอิทธิพลไปถึงฟูนานโดยง่าย ๆ ภายหลังยึดครองเมืองปัตตานีแล้ว และเชื้อชาติฟูนานหรือจามจึงมีการผสมกับเชื้อชาติมลายูเป็นบางส่วนของดินแดนนี้ด้วย

ในสมัยกาฬินมมะน (ค.ศ.818)⁽²⁾ กาฬินบองก์ที่ 7 แห่งราชวงศ์อับบัสเซียต ปรากฏว่า นครแบกแดด

เป็นศูนย์กลางอารยธรรมโลกแห่งหนึ่ง หากเรามีโอกาสไปชมนครพันหนึ่งราตรีนี้ เราจะได้พบเห็น เรือบรรทุกสินค้าของจีน แล่นจากแหลมมลายูผ่านแม่น้ำยูไพริทัสเข้าไปถึงท่าเรือในนครแบกแดด⁽³⁾ ในเรือของจีนนั้น ทุกสินค้าประเภทเครื่องเทศ แร่ธาตุ และสีย้อมผ้า (Dyes) จากปัตตานี กล่าวว่าการทอผ้า ยาริเมา (ชื่อผ้าชนิดหนึ่งของปัตตานี) สีไม้ตกซึ่งเป็นสีย้อมผ้าชนิดหนึ่ง เรียกว่า ป๋อซงยี่ดำ ผ้าชนิดนี้มีชื่อเสียงมาก และเป็นสินค้าออกของปัตตานีอีกอย่างหนึ่งด้วย นักการค้าจีนสามารถเปิดร้านของตนในนครแบกแดดซึ่งชาวเมืองรู้จักกันดี⁽⁴⁾ ในร้านนี้มีสินค้าออกของปัตตานีหลายชนิดรวมอยู่ด้วย

ส่วนในปัตตานีมีร้านค้าของชาวต่างประเทศมาก เช่นร้านอินเดีย ร้านจีน ร้านชาว ร้านอาหรับ และเปอร์เซีย เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างชาติประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งเพื่อแวะพักและเตรียมตัวรวมรวมที่เหมาะสม ในการที่จะเดินทางต่อไปยังประเทศอื่น ผู้เขียนไม่มีหลักฐานว่า ชาวปัตตานีมีจำนวนเท่าไร แต่มีนักประวัติศาสตร์จีน ชื่อ หวังต่ายวัน (Wang To-Yua)⁽⁵⁾ ชมเชยเมืองปัตตานีว่า มีประชากรหนาแน่นกว่าเมืองอื่น ๆ ในแหลมมลายู เขาบอกให้เราทราบว่ แม้ว่าลักษณะพื้นดินอยู่ในระดับต่ำแต่เต็มไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์

อัล-มัสอูดี นักประวัติศาสตร์อาหรับ (สิ้นชีวิตในโคโร ค.ศ. 956) ได้เขียนราว ๆ ค.ศ. 947 พรรณนาแผนที่โลกอย่างกว้างขวาง และกล่าวถึงเส้นทางเรือของอาหรับไปยังประเทศจีน บอกให้เราทราบว่า ชาวอาหรับไม่เพียงติดต่อ

1. Quoted by Harrison, Southeast Asia, P. 21
2. ราชโอรสของกาฬินฮารุน อัล-ราเช็ด
3. Hitti, History of The Arab, P. 305
4. Ibid
5. Quoted by Sheppard, Taman Imdera.

กับประเทศจีนโดยตรง แต่ยังมีแพคเกจเมืองท่าต่าง ๆ อีกด้วย เขากล่าวว่าเรือของอาหรับแล่นไปยังเมืองกอนคาน (Konkan) และมาตัมบารีในอินเดีย แล้วต่อไปยังศรีลังกา จากศรีลังกาไปยัง ทะเลจีนใต้ นำสิ่งเทศว่า นักประวัติศาสตร์ผู้หนึ่งได้อ้างเมืองท่าใด ๆ ตามฝั่งทะเลคานตะวันตกของมลายา ทางที่อ้างว่า จากศรีลังกาตรงไปยัง ทะเลจีนใต้ เลย (หมายถึงปัตตานีสันนิษฐานว่าสุกะหรือศรีวิชัย) เขาเล่าต่อไปอีกว่า เรือของอาหรับบางครั้ง ก่อนที่จะเดินทางกลับจะต้องไปอัฟริกา หรือเกาะซันซิบาร์และมาดากัสกา จากอัฟริกาเดินทางกลับประเทศอาหรับ ถ้าเราพิจารณาเส้นทางนี้ ชาวปัตตานีอาจมีความสัมพันธ์กับชาวอัฟริกาได้ ไครระรัฐ . . .

อับดุลเลาะห์ มุสตาฟา นักภูมิศาสตร์อาหรับเขียนหนังสือ "นุซฮัตอัลกุลুব" (Nuzhat al-Qulub) อ้างว่าในแหลมมลายา (หมายถึงปัตตานีด้วย) มีทรัพยากรธรรมชาติเต็มไปด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหารหลายประเภทและสัตว์หลายชนิด ที่ชาวอาหรับไม่มี แสดงว่าชาวอาหรับสนใจภูมิประเทศบริเวณนี้เป็นพิเศษ เรื่องนี้อาจจะเป็นจริงตามที่ เชคไซรียัดสฟียัดดิน เขียนลงในประวัติศาสตร์ปัตตานี (สมัยก่อนอิสลาม) ⁽¹⁾ ว่าชาวอาหรับสนใจเมืองปัตตานีที่เต็มไปด้วยพืชพันธุ์เขี้ยวช่อม จมกระทั่งเขาไม่ยอมกลับประเทศเหมือนทะเลทราย ก็แต่งงานกับชาวพื้นเมืองแล้วตั้งถิ่นอยู่ที่ปัตตานีต่อไป จึงเป็นเหตุประการหนึ่ง ทำให้มีการผสมเชื้อชาติระหว่างกับชาวปัตตานี มีอยู่บ้างไม่มากนักน้อย

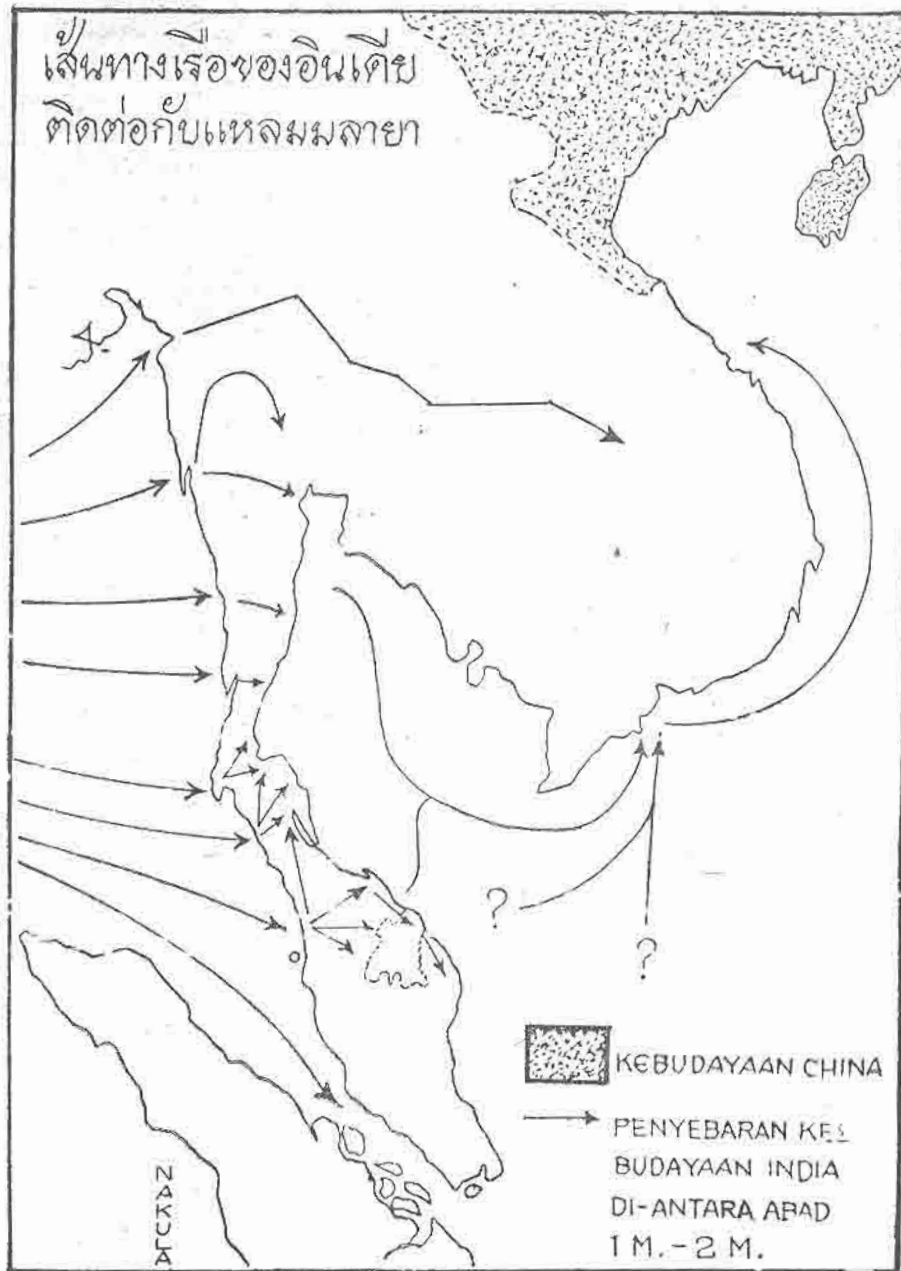
ในด้านภูมิศาสตร์ ชาวอาหรับมีความรู้เป็นพิถีพิถันเทคนิคในการเดินเรือ แม้แต่ชาวยุโรปก็ยอมรับว่า ผลงานของชาวอาหรับที่ประโศกโสมอก และมีวิชาความรู้ของเขาถ่ายทอดไปให้แก่ชาวเปอร์เซียและอินเดียแล้ว ชาวอินเดียและเปอร์เซีย ยิ่งเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับการเดินเรือมากขึ้น ⁽²⁾ ชาวโลกก็มักถือว่า มรสุม จากรากภาษาอาหรับว่าลมเร็ว และคำว่า ใต้ในจากภาษาอาหรับเตาพื้นและยังมีคำอื่น ๆ อีกมาก ที่เป็นภาษาอาหรับใช้อยู่ในวิชาภูมิศาสตร์ คำว่า มุเซียม และ เตาพื้น (ตุ๊พื้น) ชาวปัตตานียังใช้อยู่ตามวัดเจ็ดมรณังปัจจุบัน แสดงว่าปัตตานีกับอาหรับ มีความสัมพันธ์ตั้งแต่ก่อนนับถือศาสนาอิสลามเสียอีก นักภูมิศาสตร์จะสังเกตได้ว่า ทั้งสองคำดังกล่าว มักเกี่ยวข้องกับพายุอากาศของเอเชียอาคเนย์โดยตรง

เส้นทางบก

สภาพภูมิศาสตร์มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ จึงเป็นเหตุให้เราจะต้องค้นหาเส้นทางบกในสมัยโบราณ มากกว่าทางเรือ เขาก็ได้เขียนค้นพบเส้นทางบกในสมัยโบราณมีหลายที่สำคัญ ๆ ดังต่อไปนี้

1. จากคกัวบ่า ผ่านเมืองไชยา เลยไปถึงท่าเรือที่บ้านคอน เส้นทางนี้นิยมใช้ระหว่างเมืองคกัวบ่า ไชยา กระบุรี ชุมพร และบ้านคอน
2. จากตรัง ผ่านพัทลุง ไปถึงฉีกอร์ (นครศรีธรรมราช) จากนครศรีธรรมราชมีเส้นทางแยกไปยังบ้านคอนอีกสายหนึ่ง เส้นทางนี้มักจะเป็นเส้นทางที่ชาวเมืองตรัง กระบุรี พัทลุง นครศรีธรรมราช และอื่นๆ
3. จากกาทฮาซา (ไทรบุรี) แยกไป 2 สาย คือ (3.ก.) จากไทรบุรี ผ่านจะนะ เทพา มุ่งตรง

1. Sheikh Daud bin Abdullah al-Patani เป็นผู้คัดค้านาตัจจิงของหนังสือนี้
2. Encyclopedia of Britannica, Vol-14, P. 687

ไปลังกาสุกะ (บัตตานี) จากบัตตานีมีเส้นทางแยกไปตาม
ฝั่งแม่น้ำสายบุรีตอนต้น และมีสายแยกทั่วไปตามฝั่งแม่น้ำ
บุรีคู (ในรัฐกลันตันปัจจุบัน)

(อ.ช.) จากไทรบุรี ผ่านสังโกรา (สงขลา) ไป

ถึงนครศรีธรรมราช แต่ในระหว่างเส้นทางนี้ จะมีสาย
หนึ่งแยกไปยังลังกาสุกะ (บัตตานี)

4. จากตามพลิ่งท์ (นครศรีธรรมราช) ผ่านสงขลา
ผ่านลังกาสุกะ (บัตตานี) ผ่านสายบุรี จากสายบุรีไปยัง

กลิ่นคั้น ทรายกานู และปะหัง

ชาวอินเดียบางกลุ่มเดินทางเรือขึ้นเกาะลังกาวิ และเดินทางจากไทรบุรีมายังเมืองปัตตานี เส้นทางนี้กล่าวว่าต้องใช้เวลาเดินทางกับช้างไม่น้อยกว่า 15 วัน และช้างเป็นสัตว์ที่มีค่าสำหรับบันทึกสินค้า แต่มักจะนิยมเดินทางคราวที่มรสุมไม่เหมาะกับการเดินเรือเท่านั้น ผู้เขียนไม่ทราบว่าจะจริงหรือไม่ ที่นักประวัติศาสตร์จีนกล่าวว่าชาวปัตตานีกับกระบี่ เคยมีการติดต่อซึ่งกันและกันเสมอ บ้างก็ว่า ชาวลังกาสุกะอพยพไปอยู่แถว ๆ กระบี่มาก

ในคริสต์ศตวรรษที่ 11 อาณาจักรโจฬะแห่งศรีลังกา ได้ยกกองทัพเข้ามาโจมตีเมืองลังกาสุกะ (ปัตตานี) ในสมัยนั้นปัตตานีเป็นประเทศราชของศรีวิชัย ศาสตราจารย์ เควิต ไวท์ บอกให้ผู้เขียนทราบว่า ทหารศรีลังกาเข้าปัตตานีทางบก แต่การสู้รบนั้น ปรากฏว่าอาณาจักรศรีวิชัยชนะ นักประวัติศาสตร์อินเดียเขียนว่า การที่อาณาจักรโจฬะไปโจมตีศรีวิชัยในแหลมมลายูนั้น เนื่องจากจะชิงอำนาจในบริเวณนี้ และการที่ชาวศรีลังกาเดินทางในแหลมนี้ ก็เพราะเขาทราบเส้นทางของนักการค้าอินเดียนั่นเอง

มีศิลาจารึกของกษัตริย์ นาลันทา (Nalanda) ของอินเดียระหว่างปี ค.ศ. 850-860 บอกว่า ลังกาสุกะเคยตกอยู่ภายใต้การปกครองของกษัตริย์ราชวงศ์ สุลเตนร (Sailendra) เจ้าเมืองทครองปัตตานีเป็นราชโอรสของกษัตริย์ ชวาภูมิ (ชวา) และอ้างว่า กษัตริย์องค์นั้นทรงพระนามว่า พระเจ้าบาลปุระ (Balapura) กษัตริย์องค์นั้นเชอชาติมลายู และเป็นนักเผยแผ่ศาสนาพุทธ และอารยธรรมอินเดีย เขามาถึงปัตตานี ในการปกครองแบบบิดาปกครองลูก นิยมวิธีการของพระเจ้าอโศกมหาราช บ้านเมืองอยู่เย็นเป็นสุขและมีความยุติธรรม □